

eszméletörténeti és elvi-irodalomszemléleti kérdéseket tematikai elemeire bontva tárgyalja és elemzi, így adva egységes és szemléletes képet a folyóirat fő irányvonaláról az olvasó számára.

Ugyancsak elemző módon, korszakot és irányzatokat átfogni szándékozó igénnyel rajzolja meg Illés a fasizmusellenes magyar irodalom hazai ágazatának fejlődésútját, a problémákat nemzetközi aspektusból is felmérő, összefoglaló tanulmányában. S azáltal, hogy a moszkvai magyar emigráció kritikai tevékenységét is beépíti, a felszabadulás után majd valósággá érő egységesítő tendenciákat is jelezni tudja. A Nagy Lajos korszerűségét bizonyító pályaképeiben, helyesen megvonva az író fejlődésútjának belső fordulóit, gazdag tartalmi-formai elemzéssel mutatja ki az életmű kapcsolódását irodalmunk legjelentősebb törekvéseihez. E gazdag árnyalású portréból legfeljebb Nagy Lajos 1919 előtti pályájának kissé szűk rajzát kifogásolhatjuk. Ugyanakkor jól egészíti ki a róla festett portré vonásait, az író esztétikai alapelveit publicisztikai és kritikai írásaiból kihámozó tanulmány, amelyben Illés erőteljesen támasztja alá a Nagy Lajos művészetének tudatosan osztályharcos szerepéről vett felfogását.

Illés e csoportosításban közreadott tanulmányai annak az elvi alaptételének helyességét bizonyítják, hogy forradalmi szocialista irodalmunk hazai és emigrációba kényszerült ága a meglevő kisebb fáziskülönbségek ellenére „egy áramlatot képviseltek”, ám ugyanakkor képet adnak a szerző egész korszakot átfogó, sokoldalú történelmi és iro-

dalmi tájékozottságáról is. Stílusát mindvégig a pontos, határozott fogalmazás, a gazdag ismeretanyagra támaszkodó magabiztosság és vitázó készség jellemzi. Amit vall és vállal, szenvedélyesen teszi, akár azok a küzdelmes sorsú proletárirók, akiknek hosszú időn át félreértett életművét — vagy az életmű korábban megtagadott részét — szocialista irodalmunk folyamataiba beépíteni többek között éppen e tanulmányok kezdeményezték. Ahol mégis érződik némi pontatlanság vagy inkább félreértési lehetőség, mint a kommunista eszméiségű irodalom kibontakozásának egyes szakaszait vagy alkotócsoportjait jelölő terminusok használatában, nem valami belső határozatlanságból fakadó ellentmondásról van szó, e jelenség sokkal inkább egész irodalomtörténetírásunk terminológiájának ebben a vonatkozásban mindmáig nem eléggé tisztázott állapotát jelzi.

A Gyűjteményes kötetekről címszó alatt megjelent írások lényegében a kötet nagy tanulmányaiban kialakított irodalomtörténeti koncepciót alkalmazzák egy-egy korszak vagy író jellemzésére, mint ahogy A hatvanas évek címszóval közzétett kritikák mai irodalmunk jelenségeinek értékelésénél hasznosítják e jól megalapozott koncepció aktuális vonatkozásait. Magyar irodalom — világirodalom címen egységbe fogott gazdag szempontú írásai is a kötet szerzőjének a tények tüzetes feltárására irányuló szorgalmát, sokoldalú elemzési készségét és az elvi általánosítás vállalásának merészségét egyaránt jellemzik.

József Farkas

Kulcsár, Petrus: Catalogus incunabulorum bibliothecae Batthyányanae. Szeged (Hungaria), 1965. Unio Universitatis de Attila József Nominatae ad Investigandam Veterem Litteraturam Hungaricam. 167 p.

Alig jelent meg a gyulafehérvári Batthyá-neum kéziratának mintaszerűen összeállított katalógusa 1958-ban Szentiványi Róbert szerkesztésében, az idős tudós kezéből hamarosan örökre kihullott a toll. A nemzetközileg is jelentős vállalkozás befejezése más, hivatott szakemberre várt. Kulcsár Péter jelenlegi, a mester emlékének szentelt kötetével végre teljessé tette a híres gyulafehérvári könyvtár katalógusát.

Az ősnymtatványok listája 565 tételt tartalmaz. Az állomány összetétele sok újdonsággal nem szolgál, mert eddig is tudtuk, hogy a zömében skolasztikus művek mellett humanista szellemű nyomtatványok is találhatóak benne: latin és görög nyelvű al-

dinák, Aeneas Sylvius Piccolomini, Johannes Reuchlin, Picco della Mirandola, Laurentius Valla művei, Poggio hírhedett facetiái, továbbá néhány könyv Konrad Celtis és Henckel János exlibrisivel.

Adós maradt a Batthyá-neum ismeretlen és érdekesebbnek ígérkező glosszákkal is. Két bejegyzés az egész, amelyet érdemes regisztrálni. Az egyik IX. Gergely pápa 1473-ban nyomtatott dekretálisában található, ahol Johannes Kaltenmarcker bécsi professzor említi Mátyás király halálát (252. sz.), a másik pedig egy bázeli bibliában olvasható magyar fordítás id. Plinius *Naturalis historia*-jából, ismeretlen XVII. századi kéztől. (122. sz.). Egyébként magyar szó alig fordul elő a latin és a német mellett, ami van egy esztergomi missalében (373 sz.), azt már kiadta Horváth Cyrill.

A kötet végén gondosan összeállított mutatók könnyítik meg a keresést. Kulcsár Péter nem sajnálta a fáradságot és a posses-

sorok legfontosabb életrajzi adatait is összeállította. Igen hasznos a földrajzi mutató is, amely segít a latin városnevek azonosításában. Itt azonban néhány kommentárt nem értünk, pl. Lapis Ruber = Vöröskő. Castrum erat (?) in comitatu Pozsony; Olmuca-Olmucium, Olmütz. Civ. in Austria (?).

V. Kovács Sándor

Szigetvári emlékkönyv Szigetvár 1566. évi ostromának 400. évfordulójára. Szerk.: Ruzsás Lajos. Bp. 1966. Akadémiai K. 402 l. (Az MTA Dunántúli Tudományos Intézete. Értekezések 1966.)

A nemzetközi összefogás, mely Szigetvár 1566. évi ostrománál oly megdöbbentően elmaradt, most, a szigeti veszedelem 400. évfordulóján szépen megvalósult a tudomány területén. Magyar, osztrák, csehszlovák és török historikusok szerencsés együttműködése nyomán jött létre a *Szigetvári emlékkönyv* c. tanulmánykötet, a Dunántúli Tudományos Intézet égisze alatt, Ruzsás Lajos szerkesztésében. Bár az egyes tanulmányok módszere, tudományos értéke más és más, a gyűjtemény egésze arról győz meg bennünket, hogy nem szokványos átlag-megemlékezést kaptunk, hanem átgondoltan szerkesztett, a kérdést több ponton előrevivő, értékes könyvet, mely alkalmas arra, hogy XVI. századi történeti kutatásunkat megtermékenyítse, sőt egyes pontokon a „véglegesség” igényével fogalmazza meg az eredményeket.

Az első fejezetet Benda Kálmán élethű Zrínyi-portréja, Gökbilgin, Tayyib isztambuli egyetemi tanár Szolimán 1566. évi hadjáratainak előzményeivel foglalkozó dolgozata és Bende Lajosnak a szigeti ostrom eseménytörténetét minden eddiginél alaposabb hely- és forrásismeret alapján feldolgozó izgalmas tanulmánya alkotja. Az egykorú elbeszélő források nyomán eddig is tudtuk, hogy a török terjeszkedés a termelőerők mily nagyarányú pusztulását eredményezte. Mennyivel konkrétabb és lesújtóbb azonban az a kép, mely a Magyarország honvédelmi harcának jelentősége címmel összefoglalt tanulmányok gondos, aprólékos, egzakt elemzéseiből élénk táru: Reuter Camillo a török hódoltság emlékeit nyomozza baranyai helynevekben, Káldy-Nagy Gyula roppant munkával egy XVI. századi baranyai török adólistrom feldolgozását adja, T. Mérey Klára Somogy megye Szigetvár eleste utáni pusztulását írja le, Ruzsás Lajos a XVI–XVII. századi dunántúli városfejlődés problémáit elemzi. Eredményeik bővebb elemzést érdemelnének, de céltunk csupán az, hogy az irodalomtörténészek figyelmét felhívjuk, a mélyebb analízis köteleességét átengedjük az illetékes szakembereknek.

Wagner, Georg, a salzburgi Egyetemes-történeti Intézet munkatársa *II. Miksa, a bécsi udvar és Sziget ostroma* c. tanulmánya elismeréssel szól Zrínyi Miklós hősiességéről, kiemeli nagy történeti jelentőségét, árnyalt képet ad Miksa győri táboráról és egyértelműen elítéli, katonailag alapvetően hibásnak tartja Szigetvár elestének tétlen szemlélését. Horáček, Cyril, a Csehszlovák Tudományos Akadémia Keleti Intézetének munkatársa a csehek álláspontját világítja meg a törökellenes hadjárat megítélésével kapcsolatban. (Általában elleneztek, mert igen költséges volt.)

Leggazdagabb az anyaga az utolsó *Szigetvár emléke* c. fejezetnek. Wazulik Margit arról ad alapos áttekintést, hogyan reagált az egykorú történetírás a szigeti eseményekre. Tóth István finom, egyéni megfigyelésekben gazdag összefoglalása, *A szigeti hős atakja a magyar irodalomban*, a legizgalmasabb az irodalomtörténészek számára, de hasonlóan sok indítást nyerhetünk Cennerné Wilhelmb Gizella *A Zrínyi-család törökellenes harcai a XVI–XVII. század képzőművészetében* és Sonkoly István: *Zrínyi atakja zeneirodalomunkban* c. tanulmányaiból. A kötetet Babics Andrásné gondos Szigetvári Zrínyi Miklós-bibliográfiája zárja le.

Tarnóc Márton

Lippay János: Posoni kert. Bécs, 1664. Utószó: Somos András és Ormos Imre. Bp. 1966. Akadémiai K. [695] l.

„A magyar nyelvű kertészeti szakirodalom kezdetének” tekinthető munkát hasonló kiadásban az MTA Agrártudományok Osztályának támogatásával abból az alkalomból jelentette meg az Akadémiai Kiadó, hogy a könyv 300 esztendővel ezelőtt látott először napvilágot. Nem lehet kifogásolnunk a kiadásnak azt a filológiai pontatlanságát, hogy az *Ajánló Levél* és *Az kegyelmes olvasóhoz* (!) szülő előszók, melyek eredetileg a II. könyv előtt álltak, most az egész mű elejére — logikus helyükre kerültek. A hasonló kiadás viszont nem számolhatta fel a rengeteg sajtóhibát (oldalanként átlag 1–2), mely az olvasónak lépten-nyomon bosszúságot okoz.

Lippay könyvének a kertészeti szakirodalomban való jelentőségét a kiadványt kísérő Utószó írói kellően értékelik és méltatják. De ha rövid tanulmányukban felsorolják a XVII. századi nevezetesebb angol és francia kertészeti tárgyú munkákat, a magyar elődök is kissé nagyobb figyelmet érdemeltek volna. Meg kellett volna említeniök Melius *Herbarium*-át (Köszvár 1578.), Péchy Lukácsnak *A keresztyen Szvekcnek tisztességes koszorója-t*. Ugyan mindketten elsősorban orvosi és gyógyászati okokból fordultak